

‘Poëzie is de tong van je hart’

De poëzie van de Turks-Nederlandse schrijver Halil Gür

Hij is een verdienstelijk schrijver die stem gaf aan de emigrantenliteratuur in Nederland. Hij was de eerste auteur van de nu inmiddels grote uitgeverij De Geus. Kinderen lezen met plezier zijn jeugdromans, met zijn gedichten stal hij twee jaar geleden de show tijdens de Nacht van de Poëzie. We hebben het over Halil Gür, geboren in Turkije, 46 jaar. Hij timmert nu al 13 jaar als schrijver aan de weg. Sinds zijn schrijverschap voelt hij zich herboren. Een interview over de cultuur van het Turkse volk: de poëzie.

Joris Hermesen

“In Turkije zijn gedichten de oren en ogen van het volk. Poëzie is de moeder van alle literatuur. Wij hebben een orale traditie en uiten makkelijk onze gevoelens. In mijn jeugd al schreef ik – tegen vergoeding – gedichtjes voor mijn klasgenoten. Het fluisteren van gedichten in de oren van meisjes is een gangbare versiertruc. In Nederland worden alleen gedichten geschreven met Sinterklaas. De mensen zijn hier te bang om met hun gevoelens naar buiten te treden,” vertelt Halil Gür over de aard van zijn volk. 24 jaar geleden verhuisde de toen 22-jarige Halil Gür als Turkse arbeider naar Nederland. Hij vervulde baantjes als schoonmaker, ober en bankbediende. Ver van huis ontpopte Gür zich vanaf 1984 als schrijver/dichter van inmiddels twee verhalenbundels, vier kinderboeken (zijn laatste *Een steen aan een draadje* met tekeningen van Thé Tjong-Khing verscheen onlangs) en één poëziebundel *Wakker het vuur niet aan* (zijn tweede verschijnt in januari 1998).

Volksdichters

Op zijn bovenwoning in het centrum van Amsterdam ontvangt hij me zeer gastvrij. Halil Gür creëert een sfeervolle ambiance met muziek, thee en gebakken Turkse deegwaren. Hij is spontaan en open. Af en toe ijsbeert hij door de kamer en is hij net een kruittvat dat tot explosie komt. Zeer zorgvuldig formuleert hij zijn woorden, waarbij hij af en toe terugvalt op zijn aantekenboekjes.

Over de oorsprong van de Turkse poëzie moet hij eerst wat vertellen: “Poëzie is al van oudsher de taal van ons volk. Oude Turkse volksdichters (aşiks) hadden een belangrijke functie. Zij waren de ziel van het volk. Met hun klaagliederen begeleidt door de saz (een Turks snaarinstrument) veroorzaakten zij

revoluties. Ze vertolkten de gevoelens van de gewone man. Pîr Sultan Apatî is zo’n 13e-eeuwse volksdichter die zei: ‘Iemand die zijn verleden niet goed kent, kan zijn huidige situatie en toekomst niet zo goed begrijpen.’ Hij is uiteindelijk opgehangen. Menig sultan heeft een dichter laten onthoofden; dichters vormden een bedreiging. Deze rondtrekkende dichters waren moeilijk grijpbaar en daardoor een goede manier om aan de censuur te ontsnappen. Naast deze volksliteratuur is er in Turkije de zogenaamde ‘divanliteratuur’. Dit is de literatuur van de elite, die over zware en onmogelijke kwesties van het hart en over de eenzaamheid dicht. Daar heb ik wat minder affiniteit mee.”

Halil Gür

Kleine dichter

Halil komt uit een armoedig gezin van negen kinderen. De familie was klein behuist, dus speelde hij altijd op straat. Speelgoed had hij niet. Zijn vader was een ‘flying’ dokter die ’s middags dikwijls zangers/dichters mee naar huis nam. Deze aşiks zijn van grote invloed geweest op de kleine Halil. “Ik was vier jaar oud toen ik tegen een volksdichter, die bij ons op bezoek was, zei: ‘Ik kan ook dichten,’ waarop hij antwoordde: ‘Maar je kunt nog niet eens schrijven’. Ik zei hem: ‘Ik kan het je wel vertellen, dus schrijf maar op.’ Wat zij vertelden, zoog ik op als een spons. Ik heb eerbied voor oudere mensen en luister graag naar wat ze te zeggen hebben. Ik zeg altijd maar: ‘Als oude mensen sterven, gaat er een bibliotheek verloren’.” Behalve oude, wijze mannen hebben vrouwen in het leven van de jeugdige Halil Gür een voorname rol gehad. Vooral zijn oma vertelde hem de mooiste verhalen. Als kind ontstak Halil vaak in liefde voor de onbereikbare vrouwen die lichtjaren van hem verwijderd waren. Hij schreef in zijn fantasie gedichten aan hen. Aan een onbekende geliefde stuurde hij jarenlang brieven die, naar later bleken, nooit zijn aangekomen.

Eenzaam

“Ik was veel op straat, en altijd alleen. Ik heb bewust gekozen voor eenzaamheid, want ik ben dol op vrijheid en onafhankelijkheid. Ik heb nooit gevoetbald of zo, maar trok me terug in mijn eigen droomwereld, waarin ikzelf de baas was en waarin alles kon. Ook in de poëzie kan alles. Met gedichten heb ik mijn eigen wieg gebouwd waarin ik me behaaglijk voel.” Gür vervolgt: “Eenzaamheid is niet altijd leuk, maar het is goed voor een schrijverschap. Ze zeggen altijd: planten groeien meestal ’s nachts, in rust.

Door de eenzaamheid kun je ook weer groeien. Ik zocht de juiste grond om mijn ‘kiemen’ te planten; een sterke bodem om te zaaien. Dat is Nederland geworden. Door de afstand van mijn moederland is in Nederland de bewuste poëzie naar boven gekomen.”

Ontworteld

De eerste respons op zijn gedichten kreeg Halil Gür in Amsterdamse cafés waar hij staand op tafels zijn poëzie declameerde. De beste nam hij op in zijn eerste dichtbundel *Wakker het vuur niet aan* dat veelal gedichten bevat, die een afspiegeling vormen van zijn jeugd en zijn verleden. Er zitten veel autobiografische elementen in al zijn werken. Het gaat over zijn bewustwording, over zijn worsteling in den vreemde met een andere taal en een andere cultuur. Hij schreef deze gedichten uit ontevredenheid, met melancholische, sombere gedachten. “Ik heb me lange tijd ontaard/ontworteld gevoeld, maar tijdens het schrijven van mijn eerste dichtbundel heb ik veel doorleefd. Ik ben er als een ander mens uitgekomen; Het was een vorm van zelftherapie. Door het schrijven van mijn eerste dichtbundel ben ik herboren, een ander mens geworden. Ik heb mijn melancholische gevoelens overwonnen.”

Bewustwording

Over de kracht van poëzie zegt hij: “Zelfkennis is de basis van alle wetenschap. Als je elke dag één gedicht leest, dan kun je jezelf genezen van een besmettelijke kwaal. Daarom kost mij het schrijven van poëzie veel moeite; het komt uit het hart. Mijn hart wil ik laten spreken. Het is dichtbij mijn ziel, mijn kind-gevoel. Met woorden probeer ik de innerlijke, geestelijke wereld in evenwicht te brengen. Ik wil verdriet en geluk versmelten tot harmonie. Ik schrijf altijd in een trance. Mijn inner-

lijk trilt als bij een examen. Wellicht is het de angst om niet volledig te zijn.” Gür vervolgt: “Gedichten zijn blijvend, omdat het muziek van binnen is. Muziek opent deuren. Poëzie is de tong van het hart, proza is de tong van het verstand. Goede poëzie bestaat uit woorden met een magische lading, een bepaalde trilling en betekenis. Een dichter bouwt magnetische velden met zijn woorden. Alles kan in poëzie; een zielloze kan ziel krijgen, rotsen kunnen bewegen. Zoals een Nijmeegse wetenschapper een kikker kon laten zweven door het laten samengaan van de zwaartekracht en de magnetische velden. Mogelijk kan poëzie mensen laten vliegen en dansen.”

Kil tijdperk

De positief ingestelde Halil Gür is toch treurig gestemd over het lot van de jeugd. “Kinderen van nu groeien op in een snel en kil tijdperk van faxen, computers en robots. De ziel van volwassenaan is versteend en ze zijn moe geworden. Mensen hebben bijna geen echte vrienden meer, hun auto is hun vriend, de televisie is hun gesprekspartner. Mensen zien de technische ontwikkeling als een hoogste vorm van beschaving, maar ze vergeten dat of je nu leeft in armoede of in rijkdom, iedereen liefde, warmte en geborgenheid nodig heeft. Wie zich rijk waant, is eigenlijk zo arm als een luis. Alles in deze Westerse maatschappij moet verzekerd worden, als de mensen hier gaan reizen, wordt een reisverzekering afgesloten. Ik laat zien dat het anders kan, namelijk met geloof en hoop. Niet het nu zo populaire Internet, maar de mens zelf is het snelste, makkelijkste en rijkste communicatiemiddel.”

Succes

Terug naar het succes van zijn eerste dichtbundel. De publicatie van *Wakker het vuur niet aan* heeft veel ophef

teweeg gebracht. 900 exemplaren werden er binnen een paar maanden van verkocht. Hij werd vergeleken met dichters als Walt Whitman en Hans Lodeizen en bijna al zijn gedichten werden opgenomen in verschillende schoolboeken en verzamelbundels. Zijn poëzie wordt ook veel gelezen als inspiratiebron tijdens paranormale bijeenkomsten.

Naar aanleiding van Gürs dichtbundel werd een reizende tentoonstelling gemaakt door de Stichting Kunst en Cultuur Overijssel, speciaal voor scholen en bibliotheken. De komende vier jaar is deze expositie met schilderijen

en tekeningen van Gür zelf, en met reacties van Overijsselse kunstenaars op zijn poëzie, nog te bestellen bij Henk Laarakkers, (038 - 454 70 30). Een doorbraak forceerde hij min of meer tijdens de Utrechtse Nacht van de Poëzie 1995 toen heel Nederland kennis kon nemen van zijn gedichten en zijn charisma. Daar trad hij voor het eerst op voor 5000 mensen en viel hij op door zijn andere aanpak, zijn temperament en frisse benadering. Samen met de Friese dichter Tjèbbe Hettinga was hij de smaakmaker van het festival en haalde hij zelfs het NOS-journaal.

Spiegels

De werktitel van zijn nieuwste bundel, die begin 1998 zal verschijnen bij de kleine Amsterdamse uitgeverij 'Papieren tijger' is: *Gevecht met de spiegels*. "Ik probeer mijn eigen stem gehoord te krijgen, en ga terug naar mijn oude basis. Ik verzuip bij een grote uitgever zoals De Geus inmiddels geworden is."

In de nieuwe bundel zijn de belangrijkste thema's: liefde, natuur, geweld & oorlog. Vooral over de natuur en het milieu is Gür somber gestemd. "Je kunt zelfs mensen klonen, maar de ziel van mensen nooit. De wereld gaat achteruit; denk alleen al aan de vervuiling van lucht, bossen en oceanen. De zee brengt golven giftig spuug mee. Net zo giftig als de moedermelk. Het afweersysteem van baby's gaat achteruit, net als de kwaliteit van het sperma van de man. Ik maak me dikwijls ernstige zorgen. Ik vind dat er voor mij een taak is weggelegd; de politiek verdeelt, maar de kunstenaar kan verenigen."

"In mijn nieuwe bundel zul je merken dat er veel prozagedichten zijn opgenomen met een filosofische, politieke inslag. Het zijn gedichten die vanuit het heelal bekeken zijn. Met een perspectief van bovenaf kun je iedereen

waarnemen, je ziet geen grenzen. Onze aardbol kijkt niet naar kleuren en maten en is zeer gevarieerd. De planeet is ieders vaderland."

Moraal

Als ik hem zeg dat hij, na drie uur lang te hebben gesproken over zijn poëzie, nog erg weinig gezegd heeft over de concrete betekenis van zijn gedichten, is hij lichtelijk verontwaardigd. "Iedere lezer maakt z'n eigen gedicht en moet zelf ontdekken, zijn eigen idee vormen. Ik ga dat niet voor mensen uitlegen. We hebben daar in Turkije twee mooie gezegdes voor: 'Iedere boer kust zijn wijf op zijn eigen manier' en 'Een rollende steen vergaart geen mos'." "Wat ik wel kan zeggen is dat veel van mijn gedichten over moeders gaan. Moeders zijn belangrijk in de wereld. Die moet je sparen om de wereld te redden. Het zijn de opvoeders van de kinderen. We moeten meer investeren in moeders en kinderen. Zij zijn de toekomst. Kinderen zijn altijd slachtoffer, het zijn volwassenen die de oorlog bedenken. Daarom zijn mijn boeken nooit zonder enige moraal."

Poëzie-onderwijs

Over de educatieve rol van ouders, schrijvers, maar vooral ook van leraren heeft hij een duidelijk standpunt. "Er moeten meer lessen komen in het onderwijs over vrede, oorlog en poëzie. Lespakketten over milieu zouden verplicht moeten zijn en poëzie zou verplicht op de boekenlijst dienen te komen. Literatuur uit het onderwijs; wie heeft het verzonnen! Het is een heel slechte zaak. Literatuur is de tiklok van de maatschappij. Ze stimuleert de fantasie van kinderen en heeft een positieve invloed. Literatuur moet meer dan alleen maar literatuur zijn; er moet een magische kracht van uitgaan." Veelvuldig wordt Halil Gür door

scholen gevraagd om daar te vertellen over zijn boeken. Dat doet hij met veel plezier, want het schrijverschap is een eenzaam en genadeloos beroep. Een uitnodiging geeft hem erkenning en bevestiging. Het is een stimulans voor hem om door te gaan. Ook krijgt hij erg veel post van met name kinderen die hun waardering uitspreken over zijn boeken en hem heel persoonlijke, directe vragen stellen.

“Poëzie is in één lesuur makkelijk te doen en is beslist niet te moeilijk voor leerlingen. Gedichten zijn kort en krachtig en ze kunnen kinderen prikkelen om hun eigen wereld te ontdekken. Over emoties en gevoelens praten is belangrijk. Veel directeuren en docenten van scholen zitten bij de psychiater, want over gevoelens wordt hier in Nederland veel te weinig gepraat. Ik schrijf geen poëzie om de poëzie. Het zijn geen verzinselgedichten. Ik wil in een soort rol als volksdichter mijn ziel overdragen.” ■

Het werk van Halil Gür

Dichtbundels
Gevecht met de spiegels (Papieren Tijger, verschijnt jan. 1998)
Wakker het vuur niet aan (De Geus, 1996)

Jeugdromans
Een steen aan een draadje (Piramide, 1997)
Mijn grote oma (Piramide, 1993)
Een kind vliegt door de nacht (De Geus, 1990)
Mijn dappere moeder (De Geus, 1986; Piramide, 1993)

Literatuur (voor volwassenen)
Gekke Mustafa en andere verhalen (De Geus, 1984)
De hemel bleek grijs, verhalen (De Geus, 1988)

Gedichten van Halil Gür
(nog niet eerder gepubliceerd)

Bij de bakker

een klant kwam binnen bij de bakker
de Turkse, stilletjes
moe was hij, een beetje haveloos
eerst kwam hij wat op adem
toen sprak hij deze verzen:

niemand kent
zo goed als ik
de taal van heimwee in den vreemde
nou en daarom, vriend,
vraag me niet teveel
vraag me niet naar hoe ik doe
m'n heimwee, m'n vervreemding

een ander klimaat een andere taal
een ander land en cultuur
een heel andere mentaliteit bovendien
de geur en de lucht hier zijn zo fijn
en maken je doldriest en dronken.

nu loop ook ik zonder werk rond, doelloos
draag zo je ziet dat hart met me mee.
ik vraag het onderweg stilletjes
's nachts zwerfend door lanen en straten,
ik vraag of het nog wat moed overheeft
en lef genoeg als van een kind.

nu loop ook ik zonder werk rond, doelloos,
een niet meer gewenst persoon...
nu kijken ze, staren me aan
met hun kille ogen...

hij zei: dan, vriend,
mijn brood alsjeblieft, dan ga ik
maar weer.
en voegde er nog aan toe:
laat ze barsten, je moet
doof en stom wezen
een idioot als 't ware
een botte hond moet je zijn...

anders gaan de dagen niet om en wordt
het leven een huis van bewaring.

geloof me, geloof me in Gods naam
mijn hart van binnen
is heet als het binnenste
van het brood dat je ziet,
als een granaatappel zo rood.
het gloeit en bevat
geen greintje slechtheid.

en toen ging hij er zomaar vandoor
stilletjes met het hete brood
onder de arm geklemd.